

АБАЙ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ
УНИВЕРСИТЕТІ
ФИЛОЛОГИЯ ФАКУЛТЕТІ

«БЕКІТЕМІН»
Филология факультетінің деканы
А.В.Таңжарықова
«13» маусым 2024 ж.

Докторантураға (PhD) түсу емтиханының
БАҒДАРЛАМАСЫ

Мамандығы: 8D02314 – Лингвистика

Алматы, 2024

**АБАЙ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ
УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АБАЯ**

Филология факультеті

Факультет филологии

**Докторантураға (PhD) түсу емтиханының
бағдарламасы**

**Мамандығы: 8D023 - Тілдер және әдебиет бағыты
8D02314 – Лингвистика мамандығы**

Факультет деканы

Факультет кеңесінің отырысында бекітілген. 26.05.2024 ж. № 9 хаттама

А.В. Таңжарыкова

Кафедра меңгерушісі

Қазақ тілі теориясы мен әдістемесі кафедрасының отырысында бекітілген.
26.04.2024 ж. № 8 хаттама

Н.Ə. Ильясова

Алматы, 2024

**8D023 - Тілдер және әдебиет бағыты 8D02314 – Лингвистика
мамандығы бойынша докторантураға түсу емтиханының бағдарламасы**

Бағдарлама кәсіби пәндердің міндетті компоненті болып табылатын «Қазақ лингвистикасының ғылыми парадигмалары» пәнінің типтік бағдарламасы және «Тіл білімінің жаңа бағыттары», «Грамматика теориясының негіздері» тәрізді элективті пәндердің бағдарламалары негізінде жасалды.

Сұрақтар бағдарламаның негізгі мазмұнына сай оқуға түсушілердің арнайы ғылыми дайындығын айқындауға көмектеседі. Түсу емтиханы лингвистика бойынша білімі, тіл білімінің қазіргі замандағы ғылыми парадигмасын түсіну, оның негізгі бағыттары мен мектептерін, ғылымның түсініктік-терминологиялық аппаратын, сондай-ақ, методологиясы мен жалпы және жекелеген әдістерін тексеру үшін құрастырылды.

Когнитивті лингвистика

Когнитивті лингвистиканың негізгі ұғымдары: концепт, концептосфера, вербализация, психикалық өкілдіктер, пропозиция, жақтау, сценарий, схема, сценарий, гештальт.

Концепт когнитивті лингвистиканың негізгі бірлігі ретінде. Концептіні әртүрлі позициялардан анықтау: логикалық-философиялық (В.В.Колесов, Р. и. Павиленис және т. б.), лингвомәдениеттану (Ж.Манкеева, З.К.Ахметжанова, М.Ш.Мусатаева, С.Г.Воркачев, В.И.Карасик, Д.С.Лихачев, Г.Г.Есткин, Ю.С.Степанов және т.б.), психолінгвистикалық (А.А.Залевская т.б.), семантикалық (Н.Д.Арутюнова және оның мектебі, А.Вежицкая, А.Д.Шмелев және т. б.), лингвокогнитивтік (А.П. Бабушкин, Н.Н.Болдырев, Г.Гиздатов, Е.С.Кубрякова, З.Д.Попова, А.И.Стернин және т. б.).

Когнитивті лингвистикадағы концепт және мағына, концепт және сөздің арақатынасы. Адамның танымдық іс-әрекетіндегі тілдің рөлі: тілдік білім алу, сақтау, өңдеу процесі. Концептінің өріс моделі. Концептіні вербалдандыру мәселесі. Лакуна мәселесі.

Концептілердің типологиясы: 1) базалық қабат пен қосымша когнитивтік белгілердің арақатынасы 2) тұрақтылық дәрежесі, 3) ойлау мен коммуникация үшін өзектілік дәрежесі; 4) бақылаушылық 5) абстрактілік дәрежесі.

Ұсынылатын әдебиеттер тізімі

Аманжолов С. Қазақ тілі теориясының негіздері. Основы теории казахского языка. Құрастырған Аманжолов А.С. Алматы «Ғылым» 2002. 366 б.

Мұсабаев Ф. Қазақ тіл білімінің мәселелері. – Алматы: Арыс, 2008. – 472 б.

Жаманбаева Қ. Тіл қолданысының когнитивтік негіздері: эмоция, символ, тілдік сана. Алматы «Ғылым» 1998. 140 б.

Оразалиева Э. Когнитивті лингвистиканың қалыптасуы мен дамуы.

Алматы, «Ан-Арыс»2007.

Әмірбекова А. Қазіргі қазақ тіл біліміндегі жаңа бағыттар. –Алматы: 2011. – 204 б.

Ахметжанова З.К., Мусатаева М.Ш. Актуальные проблемы когнитивной лингвистики и лингвокультурологии. – Алматы, 2013. – 231 с.

Мусатаева М.Ш. Интерлингвистика. Учебное пособие. – Алматы, 2013 – 212 с.

Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: Учебное пособие. Минск.: 2004. – 225с.

Попова З.Д., Стернин И.А. Когнитивная лингвистика. – М., 2007.

Попова Л.В. Соотношение понятий «Концепт», «Понятие», «Значение» в русле коммуникативно-когнитивной парадигмы// Омский научный вестник, 2013. – С. 127-130.

Дзюба Е.В. Когнитивная лингвистика: учебное пособие для высших учебных заведений. – Екатеринбург, 2018. – 280 с.

Психолингвистика

Психолингвистика – тәуелсіз лингвистикалық пән. Психолингвистика әдістері. Психолингвистиканың ішкі құрылымы. Психолингвистиканың мақсаты мен міндеттері, нысаны мен пәні. Психолингвистика қарастыратын мәселелер: тілді оқыту, мектеп жасына дейінгі балаларды сөйлеу тәрбиесі және логопедия мәселелері, орталық ми сөйлеудің бұзылу клиникасы, сөйлеуді бақылау негізінде жүйке ауруларын диагностикалау, сөйлеу әсерінің проблемалары (насихаттау, БАҚ қызметі, жарнама) және т.б. Теориялық психолингвистика (сөйлеу әрекетін және сөйлеу қарым-қатынасын модельдеу; психосемантика, ішкі лексиканы зерттеу және т. б.). Қолданбалы психолингвистика (тілді оқыту, түзету педагогикасы және патопсихология және т. б. рефлексивті психолингвистика (И. А. Бодуин де Куртэне, Д. Н.Овсяннико-Куликовский, Л. П. Якубинский, Е. Д. Поливанов, Л.С.Выготский және т. б.).

Психолингвистиканың негізгі ұғымдары. Әмбебап-пәндік код. Сөйлеуді қабылдаудың, сөйлеуді қалыптастыру мен түсінудің психолингвистикалық бірліктері, сөйлеу әсері (насихат, БАҚ қызметі, жарнама).

Психолингвистиканың пайда болуы мен даму тарихы. Психолингвистика пайда болғанға дейінгі психолингвистикалық идеялар (гештальт психологиясы, мінез-құлық (мінез-құлық) психологиясы). Бірінші буын психолингвистикасы (Ч.Осгуд, Д. Кэрролл, Д. Гринберг және т. б.). Екінші буын психолингвистикасы (Н.Хомский, Д.Миллер және т. б.). Үшінші буын психолингвистикасы (Д.Верч, Д.Брунер, Ж.Мелер, Ж.Нуазе және т. б.). Сөйлеудің бұзылуын психолингвистикалық талдауы.

Ұсынылатын әдебиеттер тізімі:

- Залевская А.А. Введение в психолингвистику. – М., 2007.
- Красных В: Основы психолингвистики и теории коммуникации. - М.,
 Выготский Л.С. Мышление и речь. 5-е изд., испр. - М., 1999.
- Филлмор Ч. Фреймы и семантика понимания// Новое в зарубежной лингвистике: Когнитивные аспекты лингвистики. Вып. ХУШ. – М., 1988.
- Ахутина Т. В. Порождение речи. М., 1989.
- Даниленко В.П. Методы лингвистического анализа: Курс лекций. М.: Флинта: Наука, 2011. – 280 с.
- Уланович О.И. Психолингвистика: учеб.пособие. – Минск, 2010. – С.166 – 187.
- Авдеева М. В. Компьютерная лексикография в системе практической и теоретической лексикографии [Электронный ресурс] // Социосфера. 2012. 44. С. 26–28.
- Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека. - М., 1999.

Интегративті лингвистика және оның қолданбалы аспектілері

Қазіргі ғылымның типологиясы. Классикалық, классикалық емес ғылым, Сипаттамалық, дәстүршілдік, нәтижелердің дәлдігі – классикалық ғылымның ерекшеліктері. Математика, модельдеу, абстракция – классикалық емес ғылымға тән принциптер. Қазіргі постклассикалық ғылымның пәнаралық экспансионизмі. Қазіргі лингвистиканың полипарадигмалылығы. Тіл біліміндегі парадигмалардың өзгеруі туралы мәселе. Тіл туралы ғылымның даму тарихын үш ғылыми парадигманың ауысуы ретінде ұсыну: ХІХ ғасырдағы тіл біліміне тән салыстырмалы тарихи парадигма (салыстырмалы тарихи әдіс негізінде қалыптасады); тілдік бірліктерді жүйелі сипаттауға, олардың функциялары мен олардың ішкі және деңгейаралық өзара әрекеттесу ерекшеліктерін сипаттауға ұмтылуға негізделген жүйелік-құрылымдық парадигма; функционалды, антропоцентристік және когнитивті парадигмалар.

Қазіргі ғылымдағы гуманитарлық және жаратылыстану білімдерін, түрлі ғылыми бағыттарды біріктіру. Адам факторы адам туралы пәндерді біріктіруші ретінде. Антропоцентрлік парадигма лингвистикалық проблеманың адамға және оның мәдениеттегі орнына ауысуының нәтижесі ретінде. Қазіргі тіл білімінің принциптері: антропоцентризм, функционалдылық, экспансионизм, экпланаторлық.

Тіл және сөйлеу. Тіл функциялары. Адамның психикалық, рухани, танымдық іс-әрекетін коммуникативті, әлеуметтік, әлеуметтік қызмет ретінде түсіндіру мақсатында тілді зерттеу. Тілді оның статикасы мен динамикасының, тіл жүйесі мен сөйлеу әрекетінің бірлігінде зерттеу. Семасиологиялық-ономасиологиялық және когнитивті тәсілдерді біріктіру негізінде синхрония мен диахрониядағы тілді зерттеу.

Тіл жүйесі типтік қатынастар бойынша санаттар мен деңгейлерге

біріктірілген оның бірліктерінің түгендеуі ретінде. Тіл бірліктері-тіл жүйесіндегі мақсаты, құрылымы және орны бойынша бір-бірінен ерекшеленетін тұрақты элементтер. Мақсаты бойынша тіл бірліктері номинативті (лексема), коммуникативті (сөйлем) және құрылымдық (фонемалар мен морфемалар, сөз формалары мен сөз тіркестерінің формалары) болып бөлінеді. Тіл мен сөйлеу бірліктері арасындағы аллоэмиялық қатынастар. Норманың үш түрі: тіл нормасы, сөйлеу нормасы, прагматикалық норма.

Қазіргі лингвистиканың интегративті принципі. Пәндердің өзара әрекеттесуі адам өмірінің құбылысын барынша ескеретін ақпаратқа деген қажеттіліктің нәтижесі ретінде. Тілді интегративті сипаттау модельдері. Бірінші модель коммуникативті қызметті адамның сөйлеу белсенділігінің бір түрі ретінде қамтиды және тілдің барлық деңгейлерінің-фонетика, лексика, сөзжасам, морфология және синтаксистің жүйелік – құрылымдық және нақты функционалдық аспектілерін біріктіреді. Екіншісі номинативті қызметті қамтиды және номинация грамматикасын, номинативті қызметті және жүйені (когнитивті-номинативті парадигмалар) біріктіреді.

Тіл біліміндегі жүйелік-құрылымдық тәсіл. Деңгейлер мен санаттар, бірліктер және олардың бөліктері арасындағы тілдік қатынастар, Парадигматикалық және синтагматикалық, ассоциативті және гипонимиялық (иерархиялық) тозу. Синтагматикалық қатынастарға қарсы ассоциативті, иерархиялық және парадигматикалық қатынастар, соңғысы сызықтық болып табылады. Құрылымдық әдістер. Компоненттік талдау әдісі. Сөздің лексикалық мағынасын компоненттік талдау. Тікелей компоненттер бойынша талдау. Тікелей компоненттер бойынша талдау әдісі – сөздің сөзжасамдық құрылымын және сөз тіркесі мен сөйлемнің синтаксистік құрылымын бір-біріне енгізілген элементтердің иерархиясы түрінде ұсыну әдісі.

Қазіргі лингвистиканың бір бағыты ретінде генеративті грамматика. Құзыреттілік пен пайдалануды ажырату. Генеративті грамматиканың дедуктивті сипаты.

Тіл біліміндегі оппозициялық талдау. Тіл біліміндегі оппозиция ұғымы. Оппозиция түрлері. Оппозиция теориясы және оны зерттеу тәжірибесінде қолдану. Лексикалық ішкі жүйелердің дамуын талдау үшін оппозиция әдісін қолдану мүмкіндіктері.

Ассоциативті грамматика. Тілді оның табиғи сөйлеушісі оны қалай меңгеретіні, грамматиканы қалай қолданатыны тұрғысынан қарастыру. Ассоциативті-ауызша желідегі грамматиканың орны. Ассоциативті-желілік морфология. Ассоциативті-желілік синтаксис. Ассоциативті грамматиканың интегралдылығы. Ассоциативті грамматика – бұл әдеттегі жүйелік, классификациялық-дескриптивті грамматика сияқты оппозициялар мен парадигмалардың грамматикасы емес, позициялар мен ұқсастықтардың грамматикасы, позициялық грамматика, тұтас және толық лексикаландырылған.

Когнитивті зерттеулер. Когнитивті ғылым – таным ғылымдарының жиынтығы, бұл білімді игеру мен қолдануды пәнаралық зерттеу. Когнитивтік ғылымның бағыттары: психология, философия, антропология, биология, лингвистика, жасанды интеллектті зерттеу. Тілдік бірліктерді тұжырымдамалық талдау. Тұжырымдаманың құрылымын зерттеу әдістемесі. Жақтауды талдау. Әлемнің лингвистикалық тұжырымдамасын зерттеу. Лексика, грамматиканың тұжырымдамалық талдауы. Когнитивті лингвистиканың негізгі ұғымдары: тұжырымдама, концептосфера, вербализация, психикалық өкілдіктер, пропозиция, жақтау, сценарий, схема, сценарий, гештальт.

Ұсынылатын әдебиеттер тізімі

Кубрякова Е.С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века (опыт парадигмального анализа) // Язык и наука конца XX века. Под ред Ю.С.Степанова. - М.: Российский государственный гуманитарный университет, 1995. – 432 (420) с. – ISBN 5-7281-0018-X.

Жаналина Л.К. Интегративная лингвистика. Учебное пособие. - Алматы, 2012.

Ахметжанова З.К., Мусатаева М.Ш. Актуальные проблемы когнитивной лингвистики и лингвокультурологии. Монография. – Алматы, 2013. –231 с.

Мусатаева М.Ш. Интерлингвистика. Учебное пособие. – Алматы, 2013 – 212 с.

Жумабекова А.К., Килева Л.Т. Структура современного языкознания. Учебник. – Алматы, 2015.

Апресян Ю.Д. Идеи и методы современной структурной лингвистики. - М., 1966.

Апресян Ю.Д. Избранные труды. Т.1. Лексическая семантика. Т.2. Интегральное описание языка и проблемы лексикографии. - М., 1995.

Ахманова О.С., Мельчук И.А., Падучева Е.В., Фрумкина Р.Н. О точных методах исследования языка. - М., 1961

Қазіргі тіл білімінің құрылымы

Қазіргі тіл біліміндегі метатіл ұғымы. Термин және термин жүйесі. Ерекше тіл белгісі ретінде тамаша термин.

Құрылымдық лингвистика тіл ғылымының бағыты ретінде. Грамматикалық категориялардың функционалды жіктелуі. Мәтіндегі етістіктердің лексикалық – грамматикалық топтары мен сөз формаларының функциялары.

Ғылыми лингвистикалық парадигманың фокусындағы ғылыми мәтінді талдау. Мәтіндегі сөйлеудің қызметтік бөліктерінің функциялары. Тілдік белгі; тілдік белгінің асимметриясын анықтау. Қазіргі лингвистикадағы салыстырмалы бағыт: тілдік құбылыстарды салыстырмалы талдау. Психолингвистиканың пәні мен объектісі. Сөйлеуді қалыптастыру және

қабылдау.

Ғылыми эзірлемелер әдіснамасында дәстүрлі және жаңа. Ғылыми зерттеулердің негізгі әдістері. Қазіргі тіл біліміндегі семантикалық бағыт. Структурализм және антропоцентризм. Әлемнің суреті. Әлемнің тұжырымдамалық және тілдік бейнесі. Адамның сөйлеу әрекетіндегі лексика, грамматика. Француз дискурсты талдау мектебі. Сөйлеу актісінің құрылымы: орналасу, иллокуция, перлокуция. Қазіргі лингвистикадағы дискурс мәселесі. Мәтін және дискурс. Нейролингвистика тіл біліміндегі тіл мен ми жұмысының арақатынасы туралы бағыт ретінде. Р.А.Лурия, А.А.Гируцкий және т. б. еңбектеріндегі проблеманы дамыту. Мәтіндегі тұжырымдаманы анықтау әдістемесі. Философтар мен лингвистердің еңбектеріндегі атау философиясы. Тіл және қоғам әлеуметтік лингвистиканың құрамдас бөлігі ретінде.

Қазіргі тіл біліміндегі лингводидактиканың орны. Синергетиканың өзін-өзі ұйымдастыратын жүйелер туралы ғылым ретіндегі негізгі ұғымдары мен терминдері. Гендерлік лингвистиканың мәселелері. Тіл жүйесінің әртүрлі бірліктеріндегі әйелдік және еркектік принцип. Мәдениеттер диалогында тілдердің жұмыс істеуі. Мәдени тосқауыл және мәдени шок.

Мәдениетаралық байланыс лингводидактикалық мәселе ретінде. Тілдік тұлға ұғымы. Көптілді және көпмәдениетті тұлғаны қалыптастыру. Синергетика аспектісіндегі тіл жүйесінің жағдайы мен дамуы. Мәдениет тілдері мен кодтары. Инновациялық зерттеу технологияларын қолдану. Әр түрлі ғылыми мектептер мен бағыттардың еңбектеріндегі тілдік тұлғаның құрылымы. Ғылыми зерттеулердің негізгі әдістері. Зерттеудің тұжырымдамалық аппаратын жасау. Салыстырмалы тарихи тіл білімі ғылым ретінде. Салыстырмалы тарихи тіл білімінің мақсаттары, міндеттері, объектісі, пәні және әдістері.

Ұсынылатын әдебиеттер тізімі:

Қазақ тілінің функционалды грамматикасы. 1, 2- т. – Алматы, 2010.

Актуальные проблемы современной лингвистики: Учебное пособие / сост. Л. Н. Чурилина. – М. Флинта: Наука, 2009. – 416 с.

Маслова В.А. Современные направления в лингвистике: Учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 272 с.

Алефиренко Н.Ф. Современные проблемы науки о языке: учебное пособие. – 2-е изд. – М.: Флинта: Наука, 2009. – 416 с.

Карлинский А.Е. Методология и парадигмы современной лингвистики. – Алматы, 2009. – 352 с.

Темиргазина З.К. Современные теории в отечественной и зарубежной лингвистике: Учебное пособие. – Павлодар, 2009. – 135 с.

Киклевич А. Притяжение языка. Том I: Семантика. Лингвистика текста.

Коммуникативная лингвистика. – Олыштын, 2007. – 411 с.

қабылдау.

Ғылыми әзірлемелер әдіснамасында дәстүрлі және жаңа. Ғылыми зерттеулердің негізгі әдістері. Қазіргі тіл біліміндегі семантикалық бағыт. Структурализм және антропоцентризм. Әлемнің суреті. Әлемнің тұжырымдамалық және тілдік бейнесі. Адамның сөйлеу әрекетіндегі лексика, грамматика. Француз дискурсты талдау мектебі. Сөйлеу актісінің құрылымы: орналасу, иллокуция, перлокуция. Қазіргі лингвистикадағы дискурс мәселесі. Мәтін және дискурс. Нейролингвистика тіл біліміндегі тіл мен ми жұмысының арақатынасы туралы бағыт ретінде. Р.А.Лурия, А.А.Гируцкий және т. б. еңбектеріндегі проблеманы дамыту. Мәтіндегі тұжырымдаманы анықтау әдістемесі. Философтар мен лингвистердің еңбектеріндегі атау философиясы. Тіл және қоғам әлеуметтік лингвистиканың құрамдас бөлігі ретінде.

Қазіргі тіл біліміндегі лингводидактиканың орны. Синергетиканың өзін-өзі ұйымдастыратын жүйелер туралы ғылым ретіндегі негізгі ұғымдары мен терминдері. Гендерлік лингвистиканың мәселелері. Тіл жүйесінің әртүрлі бірліктеріндегі әйелдік және еркектік принцип. Мәдениеттер диалогында тілдердің жұмыс істеуі. Мәдени тосқауыл және мәдени шок.

Мәдениетаралық байланыс лингводидактикалық мәселе ретінде. Тілдік тұлға ұғымы. Көптілді және көпмәдениетті тұлғаны қалыптастыру. Синергетика аспектісіндегі тіл жүйесінің жағдайы мен дамуы. Мәдениет тілдері мен кодтары. Инновациялық зерттеу технологияларын қолдану. Әр түрлі ғылыми мектептер мен бағыттардың еңбектеріндегі тілдік тұлғаның құрылымы. Ғылыми зерттеулердің негізгі әдістері. Зерттеудің тұжырымдамалық аппаратын жасау. Салыстырмалы тарихи тіл білімі ғылым ретінде. Салыстырмалы тарихи тіл білімінің мақсаттары, міндеттері, объектісі, пәні және әдістері.

Ұсынылатын әдебиеттер тізімі:

Қазақ тілінің функционалды грамматикасы. 1, 2- т. – Алматы, 2010.

Актуальные проблемы современной лингвистики: Учебное пособие / сост. Л. Н. Чурилина. – М. Флинта: Наука, 2009. – 416 с.

Маслова В.А. Современные направления в лингвистике: Учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 272 с.

Алефиренко Н.Ф. Современные проблемы науки о языке: учебное пособие. – 2-е изд. – М.: Флинта: Наука, 2009. – 416 с.

Карлинский А.Е. Методология и парадигмы современной лингвистики. – Алматы, 2009. – 352 с.

Темиргазина З.К. Современные теории в отечественной и зарубежной лингвистике: Учебное пособие. – Павлодар, 2009. – 135 с.

Киклевич А. Притяжение языка. Том I: Семантика. Лингвистика текста. Коммуникативная лингвистика. – Олыштын, 2007. – 411 с.

Халина Н.В. Языкознание в условиях постмодернистской парадигмы: монография. – Барнаул: Изд.-во Алтайского ун-та, 2008. – 285 с.

Куликова И.С., Салмина Д.В. Введение в металингвистику. – СПб.: САГА, 2002. – 352 с.

Петров М.К. Язык. Знак. Культура. – М., 2004. – 328 с.

Радченко О.А. Язык как мирозидание: Лингвофилософская концепция неогумбольдианства. – М.: КомКнига, 2006. – 312 с.

Кубрякова Е.С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века // Язык и наука конца XX века. – М., 1995. – С.144-238.

Алпатов В.М. История лингвистических учений: Учеб. пособие. — 4-е изд., испр. и доп. — М.: Языки славянской культуры, 2005. — 368 с.

Сулейменова Э.Д. Актуальные проблемы казахстанской лингвистики: 1991-2001. – Алматы: «Арыс», 2001. – 84 с.

Гайнуллина Н.И. Очерки по истории русской грамматической мысли. – Алматы: Казак университеті, 2012. – 210 с.

Лукин, О.В. Новые направления современного языкознания (2-я половина XX века – XXI век): учебное пособие. – Ярославль: РИО ЯГПУ, 2015. – 80 с.

Бразговская Е.Е. Семиотика. Языки и коды культуры: учебник и практикум для академического бакалавриата / Е. Е. Бразговская. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2019. – 187 с.

Тіл білімінің өзекті мәселелері

Тіл білімі дамуының негізгі тенденциялары. Антропоцентризм мен этноцентризм принциптері және оларды XX ғасырдың екінші жартысындағы тіл білімінде жүзеге асыру.

Функционалды лингвистика: оның объектісі, тәсілдері, бағыттары. Лингвистикадағы экспансионизм және экспланаторизм принциптері.

Психология, психолингвистика және лингвистика тұрғысынан сөйлеу қызметі. Сөйлеу әрекетінің психологиялық және психолингвистикалық модельдері.

Функционалды-коммуникативті грамматика Г.А. Золотова.

Функционалды-коммуникативті синтаксис М. в. всеволодова функционалды грамматиканың оқу моделі ретінде. Функционалды грамматикадағы категориялық-жүйелік тәсіл.

Шетелдік лингвистикалық функционализм. Номинация теориясы интегративті лингвистиканың бөлімі ретінде. Сөйлеу әрекетінің екі түрі ретінде номинативті және коммуникативті қызметтің ерекшеліктері. Тілдік жүйе ретінде номинативті және когнитивті-номинативті парадигмалар.

Сөйлеу әрекетінің теориялары. Когнитивті лингвистика: қалыптасу тарихы және проблемалар. Сөйлеу актілерінің теориялары.

Тіл құбылыстарына когнитивті көзқарастың ерекшеліктері. Әлемді категориялау және тұжырымдамалау. Санаттар мен тұжырымдамалар.

Әлеуметтік лингвистика және оның пәні. Тілдің өмір сүру формалары. Сөйлеу актісінің құрылымы. Сөйлеу актілерінің жіктелуі. Ю. Н. Қарауыловтың тілдік тұлға теориясы. Ана тілінің мәдениетімен, дүниетанымымен, тарихымен байланысты тілдің сипаттамасы. Тілдер мен тілдік байланыстарды араластыру ұғымдары.

Тіл біліміндегі салыстырмалы тарихи әдіс. Дискурс тіл бірлігі ретінде және процесс ретінде. Дискурс, мәтін және гипермәтін. Ғылыми парадигмадағы мәтін теориясының даму тарихы. Дискурсты талдау әдісі. Тарихи-генетикалық тіл білімі.

Эколингвистика тіл біліміндегі жаңа бағыт ретінде. Тілдің өміршеңдігі туралы түсінік.

Әлеуметтік лингвистика және оның пәні. Тілдің өмір сүру формалары, Қазақ тіл біліміндегі әлеуметтік лингвистиканың лингвоясы сипаты мен маңызы тіл білімінің ғана емес, мемлекеттің де өзекті мәселесіне айналып отырғандығы. Қазақ тіл білімінде әлеуметтік лингвистиканың басты зерттеу бағыттары: мемлекеттік тілді ұлттық дамудың басты құралына айналдыруы, қостілділік, тіл саясаты, гендерлік лингвистика, тіл экологиясы, т.б.

Ұсынылатын әдебиеттер тізімі:

- Аханов К. Тіл біліміне кіріспе, Алматы, 1992.
- Исаев С. Қазақ тіліндегі сөздердің грамматикалық сипаты. А., 1998
- Сайрамбаев Т. Сөз тіркесі мен жай сөйлем синтаксисі. Алматы, 1991
- Жұбанов Қ. Қазақ тілі жөніндегі зерттеулер. Алматы: Ғылым. 1999.
- Жаналина Л.К. Актуальные проблемы языкознания. Теория. Учебно-методический комплекс дисциплины. Учебное пособие. – Алматы: Print-S, 2006. – 360 с.
- Алефиренко Н.Ф. Современные проблемы науки о языке. – Изд. 2-е. – М.: Флинта: Наука, 2009. – 416 с.
- Зубкова Л.Г. Общая теория языка в развитии. - М., 2003. – 472 с.
- Актуальные проблемы современной лингвистики: Учебное пособие / сост. Л. Н. Чурилина. - М.: Флинта: Наука, 2009. - 416 с.
- Маслова В.А. Современные направления в лингвистике: Учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 272 с.
- Базылев В.Н. Общее языкознание. М.: Гардарики, 2007. – 285 с. Иванова Е.В. Цели, задачи и проблемы эколингвистики. Прагматический аспект коммуникативной лингвистики и стилистики [Электронный ресурс].
- Социоллингвистика: электронное учеб. пособие / М.Н. Запорожец. – Тольятти: Изд-во ТГУ, 2014. – 1 электрон. опт. диск.
- Карасик В.И. Дискурсология как направление коммуникативной

лингвистики//Актуальные проблемы филологии и педагогической лингвистики, №1, 2016 – С. 18-33

Ерназарова З. Сөйлеу тілі синтаксисінің прагмалингвистикалық аспектісі: филол. ғыл. д-ры... дисс. автореф. – Алматы, 2001.

Әзімжанова Г. Қазақ көркем проза мәтінінің прагматикалық әлеуеті: филол. ғыл. д-ры... дисс. автореф. – Алматы, 2007.

Әлкебаева Д. А. Қазақ тілінің прагмастилистикасы. – Алматы : Зият-Пресс, 2007. – 243 б.

Белл Р.Т. Социоллингвистика. Цели, методы и проблемы. – М., 1980.

Мечковская Н.Б. Социальная лингвистика. – М., 2000.

Жұбанов А. Қолданбалы лингвистика. – Алматы, 2004.

Тіл білімінің метатілі және метасөздігі

Терминологиялық номинация және терминдік білім беру мәселелері. «Термин» ұғымының анықтамасы. Терминнің лингвистикалық мәртебесі. Метатілдің болу себебі. Ғылыми білімнің символдық көрінісінің әртүрлі формалары:

1) білім мазмұнын символдар, сөздер, сөз тіркестері, сөйлемдер, олардың байланыс белгілері және т. б. түрінде жазуға арналған кодтың өзі, тілі.;

2) белгілі бір тілде өзінің ғылыми білімін табатын мәтіндердің әртүрлі түрлері;

3) білімнің логикалық-тұжырымдамалық жүйесі;

4) терминжүйе.

Термин жалпы тілдік жүйенің элементі ретінде. Термин терминологиялық жүйенің элементі ретінде. Терминнің лингвистикалық мәртебесіне, оның сипатына және тіл жүйесіндегі термин мен терминологияның алатын орнына ортақ көзқарастың болмауы терминді термин емес деп ажыратуға болатын нақты параметрлердің болмауы.

Әр түрлі көзқарастар:

1) термин арнайы сөз емес, тек арнайы функциядағы сөз, арнайы зат немесе құбылыс атауының функциялары [ВИНОКУР, 1939: 51];

2) өз массасындағы терминдер жалпы әдеби тілдің лексикалық қорынан дайын түрде алынбайды, бірақ өздері үшін тиісті терминологиялық белгілеуді талап ететін жаңа ұғымдар пайда болған кезде ойлап табады немесе ойлап табады.

Терминологиялық жүйенің конституциялық элементі ретінде термин функциясының негізгі белгілері. Нормативтілік. Репродуктивтілік (тұрақтылық). Конвенционалдылық. Тұжырымдамалық-семантикалық тұтастық. Белгілі бір білім саласымен байланыс. Анықтау. Мотивация. Моносемантикалық және полисемантикалық. Эмоционалдылық және стилистикалық бейтараптық. Метафоралық және ұсқынсыздық. Терминнің

Конституциялық элемент ретіндегі функциялары. Теминологиялық жүйе. Терминология және номенклатура

Қазіргі тіл біліміндегі метатілдің лингвистикалық мәртебесі. Лингвистика метатілінің тұжырымдамасын анықтау. Тіл білімінің метатілінің онтологиялық белгілері. Тіл білімінің метатілі. Метатіл, сипаттама тілі, ресми тіл, ресми тіл, функционалды тіл, жасанды тіл, символдық тіл, код тілі, көмекші тіл. Номенклатуралық белгілер – саны өте үлкен және жүйелеуге қиын болатын номендер, сондай-ақ тиісті ғылым саласының қажеттіліктеріне қызмет ететін кез-келген функционалды бағытталған формальды тілдің өзегі болып табылатын терминология. Терминологияны талдау, үйлестіру және жүйелеу, біріздендіру және стандарттау. Практикалық нәтиже-арнайы терминдердің бір немесе көп тілді салалық сөздіктері. Тіл білімінің Мета тілін біріздендіру және стандарттау. Тарих және көзқарастар спектрі дау лингвисттер арасында лингвистика тілін біріздендіру және стандарттау мәселесімен байланысты. Прескриптивті тәсіл (қолданылатын терминологияны «бір-бірден» қағидаты бойынша әмбебап ұғымдар жиынтығымен біріктіру мүмкіндігі, әсіресе қарапайым ұғымдар мен олардың лексикалық-терминологиялық баламалары ежелгі дәуірде дамыған). Терминологиялық мәселені шешудің ең ұтымды әдісі деп санайтын дескриптивистердің көзқарасы бұрыннан бар терминологиялық базаны бекіту және сипаттау. Лингвистикалық терминологияның лексикографиялық сипаттамасы. Терминологиялық сөздіктерді құру тарихы. Лингвистиканың терминографиялық көздеріне шолу. Таза түрінде де, комбинаторикада да қолданылатын сөздік анықтамаларының әртүрлі түрлері. Лингвистикалық терминологияның анықтамаларының түрлерін талдау.

Ұсынылатын әдебиеттер тізімі:

Алпатов В.М. История лингвистических учений. 2-е изд., испр. -М.: «Языки русской культуры», 1999- -368 с.

Даниленко В.П. Русская терминология. Опыт лингвистического описания. -М.: «Наука», 1977- -246 с.

Никитина СЕ. Семантический анализ языка науки. На материале лингвистики. -М.: «Наука», 1987. -136 с.

Гвишиани Н.Б. К вопросу о метаязыке языкознания // Вопросы языкознания, № 2,1983. -С. 64~72.

Головин Б.Н.; Кобрин Р.Ю. Лингвистические основы учения о терми-нах. -М.: «Высшая школа», 1987. -104 с.

Марчук Ю.Н. Основы терминографии. -М.: ЦИИ МГУ, 1992

Лингвомәдениеттану

Лингвомәдениеттану қазіргі лингвистикалық пән ретінде. Осы пәннің қалыптасу кезеңдері. Тіл мен мәдениет әртүрлі семиотикалық жүйелер ретінде,

олардың ұқсастықтары мен айырмашылығы. Э.Сепир мен Б.Л.Уорфтың лингвистикалық салыстырмалы теориясы. Мәдениет құбылыстарын олардың тілде көрініс табуы және тіл фактілерін тіл арқылы түсіндіру фактілері арқылы талдауға кешенді көзқарас. Лингвомәдени өріс ұғымы және оның құрылымы.

Лингвомәдениет лингвомәдениеттану пәні ретінде. В.В.Воробьев тұжырымдамасы. Лингвомәдениет туралы түсінік. Лингвомәдениет типологиясы. Лингвомәдениет өрісі, оның құрылымы. В.А.Маслова тұжырымдамасы.

Қазіргі тіл білімінің антропоэзектік бағыттағы зерттеулерінде тілді тек тіл жүйесі ауқымында зерттеп қоймай, сонымен бірге тіл мен мәдениет байланысын, оның ішіндегі тіл иесінің алар орнын анықтаумен ұштастыра қарастыру. Лингвоелтану. Лингвоелтану – тіл үйретуді негізге ала отырып, сол үйреніп отырған ел туралы деректер беру бағыты. Лингвоелтанымның басты мақсаты – түпнұсқа мәтіндерді және серіктесінің сөзін қабылдай отырып, мәдениаралық қатысым актісіндегі коммуникативтік күзиреттілікті қамтамасыз ету.

Ұсынылатын әдебиеттер тізімі:

Воробьев В.В. «Лингвокультурология. Теория и методы». – М., 1997

Маслова В.А. «Лингвокультурология». – М., 2001.

Мусатаева М.Ш. Интерлингвистика. Учебное пособие. – Алматы, 2013. – 212 с.

Лингвоясаясаттану

Қазіргі тіл біліміндегі қоғамның саяси-экономикалық үрдісінің қарқынды дамуымен сабақтас, қажеттіліктен туындаған заманауи бағыт лингвоясаясаттану саласының пән ретінде қалыптасу тарихы мен зерттеу нысаны, мақсат-міндеттерін, ғылыми ұғымдық қоры мен басқа ғылым салаларынан айырмашылығын, ұқсастығын айқындау. Лингвоясаясаттану пәнінің теориялық негіздерін, зерттеу өзектілігін, басты өкілдері мен осы сала бойынша зерттеген ғалымдардың тұжырымдарына талдау жасау. Қазақ саяси тілінің функционалдық, қолданбалы қызметі мен тәжірибеде қызмет ету деңгейін салыстыра зерттеу.

Қазақ және орыс лингвоясаясаттану ғылымының даму үрдісін салыстырмалы түрде анықтау, қазақтың би, шешендерінің билік тілін терең талдай отырып, қазіргі дипломаттар мен шенеуліктердің кәсіби тілін, сөздік қорын, саяси дискурсы мен оның халыққа жеткізу прагматикалық шеберлігін талдап қарастыру. Саяси лингвистиканың қалыптасуы және дамуының бастапқы сатылары Саяси коммуникацияны дәстүрлі шешендік өнер және стилистика аясында зерттеу. Лингвоясаясаттану ғылымының тарихы (XX ғасырдың 20-50 жылдары және 60-80 жылдары). Саяси коммуникацияны

зерттеудің аспектілері: тілдік, мәтіндік, дискурстық феномендерді зерттеу. Саяси коммуникацияны зерттеудің аспектілері: тілдік, мәтіндік, дискурстық феномендерді зерттеу.

Көшбасшылардың идиостилі мен саяси бағыттар мен партиялардың дискурстық қорын зерттеу. Лингвосаясаттанудың әдіснамалық бағыттары: саяси тілді зерттеудің когнитивтік бағыты. Саяси тілді зерттеудің риторикалық бағыты. Саяси тілді зерттеудің дискурстық бағыты. Саяси дискурс ерекшеліктері. Саяси дискурстық мәтінге лингвистикалық талдау.

Ұсынылатын әдебиеттер тізімі:

Есенова Қ.Ө. Лингвосаясаттануға кіріспе. Оқу құралы. Магистранттар мен докторанттарға арналған. – Алматы: ЖК «Балауса» баспасы. 2017. – 328 б.

Есенова Қ.Ө. Лингвосаясаттану: саяси дискурс прагматикасы. Электронды оқу құралы. Магистранттар мен докторанттарға арналған. – Алматы, 2017.

Есенова Қ.Ө., Дюсембина Г.Е. Лингвоаксиология. Оқу құралы. Студенттерге, магистранттар мен докторанттарға, оқытушыларға арналған. – Алматы: ЖК «Балауса» баспасы. 2020. – 295 б.

Қолданбалы лингвистиканың өзекті мәселелері

Қолданбалы лингвистика тіл ғылымының бір саласы. Қолданбалы лингвистика әдістері. Қолданбалы лингвистиканың бөлімдері. Психолінгвистика лингвистиканың қосымшасы ретінде. Мәдениетаралық коммуникация жүйесіндегі тіл.

Аударма қолданбалы пән ретінде. Когнитивті лингвистика. Оқу мазмұнын таңдау мәселелері. Білімді ұсынудың гипермәтіндік технологиялары. Білімді ұсыну түрлері. Лексикографияның қолданбалы аспектісі. Қолданбалы ғылым ретінде Тілдерді оқыту әдістемесі. Жарнамалық мәтін. Лексикографияның қолданбалы аспектісі. Тілдік таным. Қолданбалы лингвистиканың өзекті мәселелері.

Гендерлік лингвистика. Дискурсивті талдаудың қалыптасу тарихы. Мәтін лингвистикасын дамытудың негізгі кезеңдері. Мәтін лингвистикасын дамытудың негізгі кезеңдері.

Ұсынылатын әдебиеттер тізімі:

Баранов А.Н. Введение в прикладную лингвистику. М., 2000. Проблемы прикладной лингвистики. 2. М., 2004.

Гузикова М.О. Основы теории межкультурной коммуникации: [учеб. пособие] / Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2015. – 124 с.

Нурсейтова Х.Х. Введение в гендерную лингвистику: учебное пособие. – Павлодар, 2008. – 70 с.

Дискурсивный анализ: Учебное пособие. – Благовещенск: Изд-во Ам-ГУ.

2014. – 80 с.

Чернявская, В.Е. Лингвистика текста. Лингвистика дискурса: учеб. пособие / М.: ФЛИНТА, 2016. – 203 с. URL: <https://rucont.ru/efd/244729>

Алиференко Н.Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка: учебное пособие. – Москва: ФЛИНТА: Наука, 2016. – 282 с.

Байтұрсынов А. Тіл тағылымы. – Алматы. 1992

Қайдар Ә. Қазақ тілінің өзекті мәселелері. Алматы, 1998.

Сауранбаев Н.Т. Қазақ тіл білімінің проблемалары. – Алматы, 1982. – 350

б.

Томанов М. Қазақ тілінің тарихи грамматикасы. – Алматы: Мектеп, 1988. – 261 б.

Оралбаева Н. Қазіргі қазақ тілінің морфологиясы. Алматы, 2008

Емтиханға дайындық сұрақтары

1. Тіл біліміндегі парадигма ұғымы және оның түрлері
2. Қазіргі кездегі лингвистикалық парадигмалардың жалпы сипаттамасы, типтері
3. Әлемдегі тілдердің генетикалық туыстығын анықтап берудегі салыстырмалы тіл білімінің рөлі
4. Антропоцентристік парадигмалар шеңберінде қарастырылатын мәселелер
5. Тілдің функционалды қасиет
6. Лингвистика тарихнамасы
7. Сыртқы лингвистикадағы «тіл және тілдік емес нысандар» байланысы
8. Когнитивтік лингвистикадағы концептілік құрылым
9. Құрылымдық парадигма шеңберінде қарастырылатын мәселелер
10. Психолінгвистикадағы «тіл мен сөйлеу» арақатынасы
11. Әлеуметтік лингвистикадағы «тіл мен қоғам» байланысы
12. Этнолінгвистикадағы «тіл мен мәдениет» байланысы
13. Паралингвистикадағы «тіл және қатынастың тілдік емес белгілерінің» арасындағы байланыс
14. Салыстырмалы-тарихи парадигма шеңберінде қарастырылатын мәселелер
15. Тіл – қандай да бір ұлттық дүниетанымның, тарихының көрінісі
16. Қазіргі лингвистикадағы зерттеу әдістері мен әдіснама
17. Прагмалингвистикадағы интерпретация ұғымы
18. Ұлттық танымдық мақсаттағы сөздердің мағынасы
19. Саяси дискурстың тілдік ерекшеліктері
20. Саяси тілді зерттеудің дискурстық бағыты
21. Саяси тілді зерттеудің риторикалық бағыты